

О. В. Безручко

професор кафедри кіно-, телемистецтва Інституту телебачення,
кіно і театру Київського міжнародного університету,
професор кафедри режисури телебачення Інституту кіно
і телебачення Київського національного університету культури
і мистецтв, член-кореспондент Міжнародної академії наук
педагогічної освіти, доктор мистецтвознавства, доцент

**ЕКСПЕРИМЕНТИ В ПЕДАГОГІЦІ
ЕКРАННИХ МИСТЕЦТВ
Ю. М. ТЕРЕЩЕНКА**

Український режисер документального кіно, сценарист, кінопедагог, заслужений діяч мистецтв України (1998), професор (2007), дійсний член (академік) Євразійської академії телебачення та радіомовлення (2005), кавалер ордена Святого рівноапостольного князя Володимира Великого III ступеня та ордена «За заслуги» III ступеня Юрій Михайлович Терещенко (нар. 28.11.1955 р., м. Київ), уславився інноваційними пошуками в педагогіці екранних мистецтв у Київському національному університеті театру, кіно і телебачення (КНУТКТ) ім. І.К. Карпенка-Карого та Інституті кіно і телебачення Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ).

Після закінчення майстерні В.П. Небери на кінофакультеті Київського державного інституту театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого ні про яку кінопедагогічну діяльність Ю.М. Терещенко не думав. На його переконання, у педагогіку екранних мистецтв митці приходять з віком, коли їм здається, що вже є чим поділитися. Через десять років творчої діяльності на студії «Укркінохроніка» такий час настав: влітку 1994 року разом з Віктором Володимировичем Михайловим і Михайлом Геннадійовичем Лебедевим набрав експериментальну майстерню «Телерепортерів», студенти якої повинні були опанувати відразу три спеціальності: режисера, оператора та журналіста.

Олександр Рожан після інтерв'ю з Юрієм Терещенком визначив телерепортерів як «бізнесменів, художників, десантників – одним словом, «телесамураїв»: «Он сделал ставку на «крутых людей» – в программу обучения включены не только игра в спектаклях, изучение операторского мастерства и воспитание острого взгляда журналиста. Сегодняшний оператор, как считает господин Терещенко, ко всему должен еще уметь прыгать с парашютом, владеть приемами рукопашного боя, свободно изъясняться на нескольких языках, обладать умением не только придумывать, но и воплощать самые гениальные идеи. Ведь жизнь телевизионного репортера наполнена самыми неожиданными событиями: от встреч с разъяренными тиграми и прекрасными женщинами, съемок в королевских дворцах и негритянских гетто, репортажей из лабораторий гениальных ученых до интервью у хладнокровных убийц. В общем, это работа, которая не даст скучать. Даже не работа, а образ жизни, потому что камера телерепортера становится частью его тела, как меч – частью тела самурая. Потому не мудрено, что в группу набирают не только талантливых, знающих люди. Сюда должны прийти личности, супермены.

Основой концепции подготовки стал пример одной из японских бизнес-школ, где первый год посвящается обучению приемам ... восхождения на гору. Только когда человек научится преодолевать препятствия, окрепнет духом, он будет допущен ко второму этапу, где обучают собственно бизнесу.

На курсе у Юрия Терещенко обучение также построено не на штудировании приемов владения камерой (это придет во время работы). Главная цель обучения – воспитать личность бойца, способного быстро ориентироваться в сложнейших жизненных обстоятельствах, принимать решения, от которых будет зависеть творческий результат и коммерческий успех будущего материала, а иногда и сама жизнь человека с телевизионной камерой» [12].

На цей експериментальний курс конкурс був 100 абітурієнтів на одне місце. Унаслідок досить жорстокого відбору обрали семеро найкращих, найяскравіших особистостей.

До першої майстерні телерепортерів було зараховано семеро студентів: Артюгіна Лариса, Букур Георгій, Дудар Тарас, Корніловська Вікторія, Сенчило Артем, Шелюбська Марина, Яровенко Ганна.

Через сім років після описуваних іспитів Ю. Терещенко зазначив для себе, що вступні іспити, якими б жорсткими вони не були, нічого не визначають, за ними нічого не можна визначити, зокрема – і подальше творче життя молодій людині, яка вирішила вступати до творчого вузу. Парадокс творчого відбору на іспиті заключається в тому, що все відбувається всупереч, а не завдяки. Абітурієнт, який нічого не читав, погано говорив, був «закритий» і нецікавий, потім міг перетворюватись у яскраво мислячого митця, який у подальшому знімає талановиті екранні твори, і навпаки.

Надзвичайно цікавим і корисним, на думку Ю.М. Терещенка, є принцип відбору абітурієнтів до творчої кіношколи, запропонований видатним американським кінорежисером, продюсером, сценаристом, який п'ять разів нагороджувався премією «Оскар» Академії кіномистецтва США, Френсісом Фордом Копполою (анг. Francis Ford Coppola; нар. 7 квітня 1939 р.; уславився трилогією «Хрещений батько», «Дракула», «Апокаліпсис сьогодні» тощо).

Ф.Ф. Коппола набрав 500 абітурієнтів, а вже в процесі навчання відсіював студентів, які показували погані результати. Унаслідок такого навчання через 3 роки дипломи отримували лише 5 студентів. Такий відбір був справедливіший, аніж відбирати з 500 абітурієнтів 5 студентів і тягну-

ти їх до диплома, тому що кінопедагогу тяжко розпізнати, хто коли прокинеться, проявиться, подорослішає [15].

Ю.М. Терещенко наводить приклад режисера, сценариста, актора, художника, народного артиста РРФСР (1980), лауреата італійської премії «Давид ді Донателло» (1980) в номінації «За внесок у кіномистецтво» за ретроспективу фільмів, лауреата Державної (Ленінської) премії (посмертно) Андрія Арсенійовича Тарковського (04.04.1932 р., с. Завраж'є (м. Юр'євець), Іванівська обл., Росія – 29.12.1986 р., Париж, Франція), який у спогадав писав, що навіть у майстерні уславленого радянського кінорежисера-педагога, народного артиста СРСР (1950), лауреата п'яти Державних (Сталінських) премій (1941, 1946, 1948, 1949, 1951); Державної премії РРФСР імені братів Васильєвих (1966) Ромма Михайла Ілліча (24 січня 1901 р., Іркутськ – 1 листопада 1971 р., Москва) зрозумів, що таке режисура, лише на четвертому курсі, а довів собі, що може бути режисером, лише відзнявши «Іванове дитинство» (1962; за мотивами оповідань В. Богомолова «Іван», за який був нагороджений «Золотим левом Святого Марка» на кінофестивалі у Венеції 1962-го і понад 10 призами на інших кінофестивалях).

Звернемо увагу, що дипломний фільм Андрія Тарковського – короткометражний художній фільм «Каток і скрипка» (1960), був зазначений у 1961 році головним призом фестивалю студентських фільмів у Нью-Йорку, США.

У середині другого курсу Юрій Терещенко ділився з Ольгою Унгурян специфікою педагогічної роботи: «Когда мне предложили набрать экспериментальный курс телерепортеров-стингеров, то есть людей, которые смогли бы в одном лице быть режиссером, оператором и журналистом, снять материал в экстремальной обстановке и прокомментировать его, я подумал, что у этих ребят как раз должна быть перспектива. Я все-таки уверен, что профессионалы на нашем телевидении будут востребованы, понадобятся люди, которые смогут профессионально освещать события и за рубежом, и в своей стране» [17].

Становлення режисера, на думку Ю.М. Терещенка, відбувається лише тоді, коли робиться картина, яка приносить успіх. Лише творча удача дає внутрішні сили, крила режисеру і це являється запорукою успіху наступного проекту. Один успіх несе на своєму крилі успіх наступного проекту. Творча невдача несе наступну невдачу. Тому дуже важливо що ти знімаєш, заради чого ти знімаєш.

Оце внутрішнє відчуття «переможця» – одне з найголовніших у становленні режисера, а тому Терещенко виступає не за те, щоб режисера хвалили, або навіть захвалювали. Тим не менш, якщо порівнювати успіх із сонцем, то режисера можна визначити як зелений паросток, який гине без сонця. Режисер потребує успіху. Інакше все вмирає.

Можна погодитися з думкою Ю.М. Терещенка і як приклад навести подальшу долю цитованого ним А.А. Тарковського, успіх першої картини якого надихав його на чудову постановку наступної і т. д. Варто лише навести список його фільмів з отриманими нагородами: «Пристрасті за Андрієм» (1966; приз на кінофестивалі в Каннах, 1969; включений до списку 100 кращих фільмів в історії кіно, 1978; після скорочень вийшов на екрани в 1971 р. під назвою «Андрій Рубльов»), «Солярис» (1972; за романом С. Лема; «Срібна пальмова гілка» і приз екуменічного журі на кінофестивалі в Каннах, 1972), «Дзеркало» (1975), «Сталкер» (1979; за романом братів Стругацьких «Пікнік на узбіччі»; премія екуменічного журі кінофестивалю в Каннах, 1982), «Ностальгія» (1983, Італія-Франція, гран-прі, приз екуменічного журі на кінофестивалі в Каннах, 1983).

Ю.М. Терещенко згадував, набравши свою першу майстерню, досади не знав як навчати, чого навчати, що таке телерепортерство, проте чітко розумів, чого потрібно навчити:

- 1) уміння думати;
- 2) допитливості і відчуття небайдужості до життя.

І кінопедагогіка, і режисура, на думку Ю.М. Терещенка, – дивні речі, адже їх сенс міститься, майже як у монтажі, не в кадрі, а між кадрами, у так званих склейках. Через це в режисурі і педагогіці не можна вербалізувати, вибудовувати струнку логічну лінію, видати рецептуру – «через три дні по дві таблетки тричі на день». Це абсолютно інтуїтивні речі, які містяться «на кінчиках пальців».

Важливим у кінопедагогічній парадигмі Ю.М. Терещенка є прищеплення вчителем своїм студентам відчуття, завдяки яким вони повинні перевершити свого майстра. Як приклад він наводить висловлювання Конфуція, який казав, що учень, який не перевершив свого вчителя, усе своє життя приречений доїдати холодні недоїдки зі столу свого майстра.

Виховання молодих режисерів – справа дуже тяжка, у якій не можна давати будь-які рецепти, тому що кожен урок, кожна лекція, навіть не лекція, а загальні роздуми з життя, й обговорення їхніх практичних робіт – процес неповторний [15].

Про навчання в першій майстерні Ю.М. Терещенка його студенти напередодні випускних іспитів розповідали кореспонденту газети «Факти» Марії Рогінській: «Художественный руководитель группы, известный кинодокументалист Юрий Терещенко (он же руководит кафедрой телевидения в Университете культуры и искусств) задумывал этот курс как универсальный: студент должен учиться работать и с камерой, и перед ней, причем в любом качестве – репортера, каскадера. Поэтому в учебном плане – вождение авто, прыжки с парашютом. До парашютов, правда, пока не дошло: денег нет на оплату занятий. Но их заменяют другие, не менее экстравагантные. Например, съемки в экстремальных ситуациях.

– Они учат преодолевать страх, – рассказывает Лариса. – Каждый выбирает, что ему страшнее. Машка, подруга моя, снимала, высунувшись из открытой двери самолета – ее за ноги держали. А я змей боюсь, поэтому нашла семью, приютившую трех удавов и клубок змей. Одной рукой я гадов снимала, а другой им кролика скармливала. Но когда хозяйка стала своей дочери в волосы змеек заплетать, мне стало худо. А ребенок визжал от удовольствия» [11].

В.Б. Кісін був засновником Інституту кіно і телебачення при Київському державному університеті культури і мистецтв (КДУКіМ), куди запросив багатьох педагогів з кінофакультету КДІТМ ім. І.К. Карпенка-Карого. Отримав запрошення викладати в новоствореному інституті і Ю.М. Терещенко, який поєднував викладацьку діяльність (на посаді доцента з 2001 р. і професора – з 2007 р.) з адміністративною: протягом 1997–2007 років очолював кафедру режисури телебачення Інституту кіно і телебачення Київського національного університету культури і мистецтв. Тому випускні курси своєї першої майстерні на кінофакультеті КДІТМ Ю.М. Терещенко поєднував з роботою в КДУКіМ і міг поєднувати навчальний процес у цих двох вузах.

Робота у двох провідних кіновузах України дозволила Юрію Терещенку порівняти навчальний процес у них: «Кінофакультет театрального інституту – моя alma mater, а про свою матір не можна погано висловлюватися, навіть думати. Я люблю Театральний, де вчився у майстерні Володимира Небери, де випустив курс як майстер. Але інститут, подібно до живого організму, має свій вік. ВДІК, якому 80, на сьогодні вже не той, яким був за часів свого 30-річчя, кінофакультет КДІТМу, досягнувши свого 40-річчя, помітно змінився з часів, коли нам було по 20. Тому, відчувши завзяття створити нову альтернативну кіношколу, ми керувалися не лише амбіціями, а й відчували внутрішній драйв.

Орієнтуємося на вимоги до освіти сучасної людини, яка прагне вийти з інституту, маючи міцно накачані «м'язи інтелекту», холодну голову та гаряче серце. На досягнення цієї мети спрямована навчальна програма: кожен студент за п'ять років має зняти 10 робіт – той мінімум, без якого він не отримає диплома. 10 відеоробіт, створених у різних жанрах сучасного телебачення, дадуть йому можливість згодом продемонструвати своє вміння, пропонуючи себе тому чи тому телеканалу. Сьогодні вже неможливо залишатися в межах старих навчальних планів, що передбачали фільмування трьох короткометражок на кіноплівці за 5 років студіювання» [7, с. 46–47].

До його першої майстерні телевізійних режисерів у КДУКіМ (1997–2002) увійшли: Мелікянц Марина – працює на «Новому» каналі; Гейлік Олександра – після закінчення майстерні переїхала до Німеччини, студентка Гамбурзької кіношколи, семінар В. Вендерса; Черних Яна – режисер на каналі «1+1», керівник проекту; Морозов Юрій – режисер, кліпмейкер; Євтушенко Євгеній – режисер на каналі «1+1»; Кулічкіна Оля – режисер 5 каналу; Рябова Катерина – режисер на каналі «1+1»; Здоренко Вікторія – режисер на каналі «1+1».

Терещенко вважав, що виховувати треба не «митців, які будуть витати в хмарах», а міцних ремісників, які можуть займатися своєю справою. Якщо у них це не буде виходити, це не стане для них трагедією, не приведе до надзвичайно болісної ломки особистості, пияцтва або навіть суїциду.

На початку нульових років ХХІ ст. Ю. Терещенко признавався І. Зубавіній: «Я дуже песимістично ставлюся до кінематографічного майбутнього України. Виходячи з реалій сьогодення, кінематограф ніколи вже не повернеться до ситуації 1980-х років. Час рухається швидше, ніж нам видається. На жаль, кінопроцес в Україні поступово згасає – спостерігаються лише поодинокі спалахи. Тому гадаю краще 100 душ навчити працювати на відео, і може хтось один спроможеться зняти щось пристойне на плівці, аніж вчити працювати на плівці десятки молодих фахівців, які вже завтра ризикують залишитись без роботи. Певен, що сьогодні краще синиця в жмені, ніж журавель у небі, бо відмовитися від одного та іншого – занадто жорстоко. Насамперед стосовно тих, хто шукає і знаходить кошти для здобуття кіно- й телеосвіти. А талановита людина, якщо схоче знімати на плівці, зробить це «всупереч», а не «завдяки». Втім, саме такі молоді й захоплені потребують державної підтримки» [7, с. 46].

На думку Ю.М. Терещенка, наприкінці дев'яностих – початку нульових років на кінофакультеті КДІТМ студентам не давали професію, а підтримували стан внутрішньої пихатості і невиправданого самолюбства: «Вважаю, що недоліком кінофакультету, як це не парадоксально, є атмосфера високого мистецтва і творчості, в якій студенти дуже комфортно почувуються протягом 5 років, а потім їм тяжко пристосуватися до реальної роботи на телебаченні, де їм доводиться знімати, у кращому випадку, інформаційні сюжети» [7, с. 47].

Молодий режисер, який п'ять років вважає себе митцем і за цей час знімає всього 2–3 роботи на кіноплівці в поганій якості і низького рівня, а потім потрапляє на телебачення, де починає клеїти новини, – це трагедія для випускника, яка може закінчитися дуже плачевно. Відбувається дика ломка особистості, якої, на думку Терещенка, допускати не можна.

Це в Лос-Анджелесі кожен другий пише сценарій, тому що поруч Голівуд, де кожен день прокидаються з надією, що можеш стати знаменитим і твій сценарій можуть купити, а ти заробиш мільйон. В Україні такої «фабрики мрій» немає.

Тому кінопедагогу потрібно крок за кроком робити свою справу: вчити ремесла і примушувати працювати. Практика показує, що студент, який не працює кожного дня – наприкінці навчання, коли потрібно отримувати диплом, розуміє, що він нічого не вміє. Тому в дипломника починається паніка – професії не має, інститут за плечима – а попереду невідомість. Приходить розуміння, що з затишного акваріума тебе виплескують у море-океан, де великі риби-хижаки, тобою більше ніхто не займається, твоє кіно нікому не потрібне. Тому, як образно визначає Ю. Терещенко, студенту з кіношколи потрібно виходити в життя з гарно накачаною мускулатурою і знанням правил кулачного бою [15].

Про свої роздуми щодо деяких аспектів кінопедагогіки Юрій Терещенко розповідав відомому кінознавцю Ірині Зубавиній, яка також багато сил приклала до розбудови української системи кіноосвіти: «Талановиті учні додають мені відчуття затребуваності. Адже кінематографісти з другої половини 1990-х виявилися покинені напризволяще. Цей холод необхідності вони носять в очах, разом з почуттям невпевненості, граничної залежності від гіпотетичного працедавця, що страшенно принижує їхню гідність.

Усе частіше зіштовхуються з позицією: чи морально готувати молодих фахівців тоді, коли чимало міцних професіоналів не здатні знайти собі праці. Я вважаю, сучасне телебачення – мистецтво молодих. Воно подібне

до журналістики, де робота репортера передбачає мобільність за відомим телевізійним принципом: «Мені не потрібно добре, мені потрібно на четвер». А ми носимося з цією писаною торбою «роби повільно, але якісно» – ось у чому проблема, а не в кількості робочих місць. Я певен: ТБ – «чорна діра», здатна поглинути стільки професіоналів, скільки випустять наші вузи, тим паче, сьогодні 70, якщо не 90 відсотків працівників не мають фахової освіти» [7, с. 46].

У другій половині дев'яностих років ХХ ст. було важко знаходити гроші для зйомок студентських робіт. Для допомоги своїм учням, а трохи пізніше і студентам інших майстерень кінофакультету КДІТМ ім. І.К. Карпенка-Карого та Інституту журналістики Київського державного університету ім. Тараса Шевченка Ю.М. Терещенко від 1996 до 1998 року на «Internews network Ukraine» організував студентський телеальманах «Майстерня».

Відомий український культуролог, доктор мистецтвознавства, професор, академік Національної академії мистецтв України Вадим Леонтійович Скуратівський високо оцінював роботу «Майстерні» на «Internews network Ukraine»: «Кино – это еще и производство. А с последним у нас катастрофа. Пленки нет, химикатов нет... Студент не может довести до конца свой замысел... Не выйдем из кризиса – и «кино не будет»,

И все же они снимают. В творческой лаборатории «Интерньюз» студентам разрешают бесплатно пользоваться тем, что стоит бешеных денег: камерой, пленкой, монтажной линейкой. Здесь они работают с профессиональными операторами и звукорежиссерами. Порой это решает студенческие судьбы» [11].

Перший випуск «Майстерні» – «Державні діти» (34 хв.) – складався з п'яти новел про дітей, які живуть в інтернаті. Чотири з п'яти новел зняли учні Терещенка. Наведемо назви цих робіт з коротким змістом, який визначили самі студенти.

Так, зокрема, Артем Сенчило зняв «Бокс №6» (4 хв.): «Так сталося, що троє дітей-сиріт опинилися «поза законом»... Через бюрократичні «коники» жоден інтернат «не мав права» взяти їх до себе. Дітям довелося жити у медпункті звичайної освітньої школи» [8, с. 101].

Ганна Яровенко зняла новелу «Лілі Джонсон» (5 хв.): «Незряча дівчина, вихованка спеціалізованого інтернату, мріє написати книгу про своє життя. Про незвичне сприйняття світу людиною, яка не бачить, але вважає, що світ має бути саме таким і не іншим» [8, с. 101].

Вікторія Корніловська стала автором новели «Нове слово» (5 хв.): «Так сталося (можливо, помилка в діагнозі), але дівчинка, яка все свідоме життя провела в інтернаті для глухих, раптом почала чути... Як не дивно, для неї це стало трагедією... вона не уявляє себе у світі звуків» [8, с. 102].

Марина Шелюбська обрала новелу «Пророк» (10 хв.): «Маленький хлопчик, вихованець дитячого будинку, чомусь вирішив, що він... «про-рок». Він «віщує» майбутнє: тим, хто до нього прихильний, – гарне, а тим, кого не любить, – погане» [8, с. 102].

Другий випуск студентського телевізійного альманаху «Майстерня» «Многі літа» (1997) складався з 5 новел (35 хв.), чотири з яких підготували студенти Ю. Терещенка.

Лариса Артюгіна зняла «Кохання без відповідей» (7 хв.), в якому розповідалось: «У молодості жінка кілька разів знялася... у масовці. Відтоді вона марить кіно... Тепер, коли виріс її син – студент-кінооператор, вони разом, усупереч усім економічним негараздам, знімають кіно» [8, с. 106].

Артем Сенчило підготував «Варяг» (7 хв.): «Він – відставний капітан – сьогодні «чистить» Дніпро. Розшукує і витягає на берег старі, покинуті, затоплені кораблі... Він один. У нього безліч неприємностей – з чиновниками, задрісниками. Але він не здається» [8, с. 106].

Ганна Яровенко стала автором новели «Натюрморт» (6 хв.): «У неї тепер немає нікого на світі, окрім онука. Онукові важко жити. А тому дев'яносторічна художниця живе в пансіонаті для літніх людей і малює натюрморти. Онук продає їх, і з того живе» [8, с. 107].

Тарас Дудар обрав «Рондо» (8 хв.): «Його знає весь Київ. Бо не помітити, чи не почути літню людину із сопілкою в метро – неможливо. Леопольда Ященка – музиканта, фольклориста, лауреата найпрестижніших премій турбує: чому ми соромимося музики на людях? І разом зі своїм ансамблем він доводить: грати у метро, співати у метро – треба... Щоб людські душі не зачерствіли» [8, с. 107].

Третій випуск студентського телеальманаху «Майстерня» «Собачий вальс» складався із шести новел (32 хв.), чотири з яких зняли учні Ю.М. Терещенка.

Тарас Дудар зняв «Острів доброти» (6 хв.): «Кілька років тому ветеранові війни лікар порадив щодня проводити кілька годин на свіжому повітрі. Він обрав собі місце на Дніпровій кручі, куди заходять лише туристи... Тут придбав друзів – безпритульних собак і голубів» [8, с. 111].

Ганна Яровенко підготувала «Притулок для собак» (10 хв.): «У всіма забутому міському притулку для собак живе... безпритульний юнак...

Вони чомусь схожі – собаки та їхній «старший» брат. Він опікується ними. Він у них за старшого» [8, с. 112].

Марина Шелюбська зняла новелу «Собача сваха» (5 хв.): «Виявляється, у собак, як і в людей, інтимні речі відбуваються непросто. І собаки бувають нерішучі або неспроможні. На цьому заробляє «собача сваха» [8, с. 112].

Лариса Артюгіна стала автором новели «Собачий кравець» (5 хв.): «Виявляється, і на собачу зброю є мода... Творець її – «поет намордників» – мріє про «крилату» зброю для «білої сучки». Мріє цілком серйозно...» [8, с. 112].

У двох останніх випусках (четвертому і п'ятому) студентського телеальманаху «Майстерня» – «Залізні люди» (1998, новела «Тренер з рукопашного бою М. Кравченко») і «Три портрети в інтер'єрі» (1998, новела «Портрет» – 11 хв. 36 с) – брав участь автор дослідження, який того часу навчався в майстерні Ю.Г. Ілленка.

Важливим елементом педагогічної парадигми Ю.М. Терещенка була активна допомога в опануванні режисури не лише своїм учням, а всім студентам, хто хотів працювати й прикладав до цього зусилля, за що, безперечно, вдячні майстру не лише автор дослідження, але й інші молоді режисери з різних майстерень кінофакультету КДІТМ ім. І.К. Карпенка-Карого та журналісти з Інституту журналістики Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка (як, наприклад, О. Руденко).

Під час роботи зі студентами в «Майстерні» на ТРК «Студії 1+1» 1997 року Юрій Терещенко зняв за сценарієм відомого українського кінокритика, кінознавця, кіносценариста, автора багатьох публікацій, присвячених історії та сучасності українського кіно, вченого-довженкознавця Сергія Васильовича Тримбача (нар. 17.09.1950, с. Жовтневе) документальну стрічку «Важко перші сто років» (52 хв.), у якій висвітлювалася драматична історія українського кінематографа, а 1998 року – «Богдан Ступка. Львівські хроніки», у якій розповідалося про геніального українського актора театру і кіно Богдана Сильвестровича Ступку. 1998 року за багаторічну творчу і педагогічну діяльність Ю.М. Терещенку присвоїли почесне звання заслуженого діяча мистецтв України.

Навіть під час активної викладацької діяльності Юрій Терещенко не полишав зйомок власних фільмів, оскільки вважав, що в кінопедагогіці важливий особистий приклад. Адже одна справа, якщо майстер був тренером, що грає, можна сповідувати принцип «стеж за рукою», «роби як я – роби краще мене». Дуже важливо, за образним визначенням Ю.М. Тере-

щенка, коли вчитель і учень бігають по одному полю, б'ють один і той же м'яч, розв'язують одні і ті ж проблеми, і зовсім інша справ, коли вчитель каже: «Колись у 193... році ми знімали...».

Так, наприклад, у другій половині дев'яностих років на телеканалі «1+1» Юрій Терещенко зняв такі документальні фільми: «Важко перші сто років» (1996), «Небилиці про Броніслава» (1997), «Богдан Ступка. Львівські хроніки» (1998) тощо.

На запитання, чи не боїться він зробити помилку в кіно, після якої учні можуть перестати вірити своєму вчителю, Терещенко відповів, що звичайно боїться, проте більше він боїться зробити погане кіно, помилку, від якої в нього може зникнути відчуття, що він може робити гарне кіно. Це запитання, на його думку, навіть на рівні: чи не боїтесь ви жити, адже життя небезпечна річ – боюсь, проте живу, оскільки іншого варіанта не дано.

Тим не менш, кожну картину Юрій Терещенко довго обмірковує, оскільки документальне кіно – стрибок у невідомість, у прірву, кожного разу це невідома авантюра, коли ти не знаєш, чим вона закінчиться і до якого берега ти впливеш.

Федеріко Фелліні порівнював режисера з Христофором Колумбом, який хоче доплисти до Індії, а команда хоче додому. Ось у цій суперечності виробництва і творчості і народжується мистецтво. І тут важливо режисеру довести корабель до берега, не важливо, це буде Америка чи Індія. Головне, що досягається мета, хоча Америка навіть цікавіша. Це все вольові рішення, це все акт творення.

О. Довженко вважав, що «творіння – це акт волі». Цей девіз потім стане девізом журналу «Кіноколо». Кіно – це антибогоугодна справа, оскільки доводиться не просто творити новий світ, але й запросити туди глядачів, яким би там було комфортно. Цей новий світ режисера повинен вразити глядача. Як цього навчити Ю.М. Терещенко не знає, чи лукавить, що не знає, проте, за його словами, намагається зробити і зрозуміти.

Як і всі талановиті митці, Ю. Терещенко намагався нестандартно підходити до всього, зокрема і до законів педагогіки. За його словами, відкриваючи підручники з педагогіки, він розумів, що педагогіки навчити не можна, оскільки це лише визначене коло правил, проте як тільки ці правила починаєш застосовувати до конкретної молодої творчої особистості, то розумієш, що можеш щось утратити...

Як образний приклад Терещенко наводить анекдот з машинкою для гоління, у яку винахідники пропонують кожному охочому лише засунути

голову, а далі вона автоматично голить. На запитання одного з потенційних клієнтів, що обличчя в усіх людей різні, винахідники машини для гоління відповіли, що обличчя в усіх людей дійсно різні, але до того, як скористалися послугами даної машинки.

Ю. Терещенко слідує такому головному принципу кінопедагогіки: потрібно випускати різних людей, у яких обличчя будуть суттєво відрізнятися навіть після п'яти років навчання на одному курсі [15].

Про студентку-випускницю майстерні Ю.М. Терещенка Єву Корніловську, яка, будучи режисером «Сніданку 1+1», стала ще й ведучою цієї передачі, розповідалось у редакційній статті газети «Факти»: «Недавно в неї появилась еще одна ведущая – Ева Корниловская. В этом году она защищает диплом на факультете репортеров Театрального института им. И.К. Карпенко-Карого. А в «Завтрак» ее пригласила Анна Безуглик. Правда, сначала в качестве режиссера. В прямом эфире она появилась только после удачных пробы. «Я даже не успела испугаться, хотя, честно говоря, и не надеялась работать на «1+1», – призналась Ева. Оказывается, любовь к прямому эфиру у нее еще со времени работы на радио. После чего, кстати, Корниловская готовила к эфиру ток-шоу «Ассоциации» ТРК «Золотые ворота». «Мне не хотелось бы терять навыки в режиссуре и монтаже, – сказала Ева Корниловская. – Я хочу, чтобы у меня оставалось время на съемки, ведь я еще немного оператор» [1].

1999 року майстерня телерепортерів під художнім керівництвом Юрія Михайловича Терещенка, Михайла Геннадійовича Лебедева, Віктора Володимировича Михайлова випустилася з такими екранними відеороботами: Сенчило Артем на ТВО «Громада» зняв «Надвечір'я» (25 хв.); Артюгіна Лариса – «Коллективне червоне» (22 хв. 30 с); Дудар Тарас – «Чотири способи перейти річку» (16 хв. 17 с); Корніловська Вікторія – «Алід оф ідіш» («Пісня на ідіш» (14 хв. 45 с); Шелюбська Марина – «Жертва» (17 хв. 40 с); Яровенко Ганна – «Жив собі дід Савочка» (19 хв.) [9, с. 26].

Нині Артем Петрович Сенчило – режисер, керівник проекту на Першому національному телеканалі України; Лариса Михайлівна Артюгіна – режисер документального та ігрового кіно, педагог, аспірант КНУТКТ ім. І.К. Карпенка-Карого; Тарас Павлович Дудар – режисер багатьох телевізійних проєктів, Марина Михайлівна Шелюбська – режисер, живе в Тбілісі; Вікторія Леонідівна Корніловська – режисер, живе в Ізраїлі; Ганна Петрівна Яровенко – режисер багатьох документальних та ігрових проєктів.

Ганна Яровенко до вступу до майстерні Ю.М. Терещенка навчалася на факультеті журналістики Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Будучи студенткою кінофакультету, була режисером і журналістом щотижневої програми «Метрополітен», яка виходила на «Internews Network Ukraine», зняла за власним сценарієм короткометражку «Бал господен» (1998).

2005 року Ганна Яровенко зняла за власним сценарієм «Наш Авалон» (30 хв.), у якому розповідалося про «життя сучасного лицаря, яке відбувається в двох паралельних часових вимірах. Перший вимір реального часу з професією холодильщика, посеред урбанізованого міста в мережі продуктових супермаркетів; другий – це простір руху постійних тренувань. Георгій Перейс належить до історичних реконструкторів, людей, безмежно закоханих у часи середньовіччя. Саме він колись з Лерою Денежкіною заснував Орден лицарів Камелоту. Орденські знамена з білим єдинорогом захищав Георгій на перших турнірах. Дружина, дві доньки, купа матеріальних буденних проблем, здавалось би мали повернути його до звичайного життя, та ні ... лицаря знову тягне до меча, він збирається на турнір» [18, с. 55].

2007 року Ганна Яровенко на студії «Укркінохроніка» за власним сценарієм зняла короткометражний документальний фільм «Фієста» (30 хв.), у якому розповіла про надзвичайно цікаву людину, колишнього вчителя іспанської та англійської мов, нині відомого на всю Україну кобзаря, заслуженого працівника культури України, справжнього патріота України Михайла Ковалю. «Ставши пенсіонером, ця обдарована людина веде активне наповнене життя, сенс якого – у плідній аматорській творчості. А ще він створює оригінальні килими-картини, часто його можна бачити за плетінням солом'яних чумацьких брилів» [18, с. 225]. За цей видовищний фільми, у якому відтворено народні свята та звичаї, молода режисерка була нагороджена дипломом «За високопрофесійне рішення теми народних традицій» Міжнародного кінофестивалю православних і слов'янських фільмів «Золотий Витязь» (2008, Москва).

Від осені 1998 до 2001 року Ю.М. Терещенко був Президентом створеного ним Міжнародного студентського фестивалю аудіовізуальних мистецтв «Fast-Fest Weekend» («Фаст-фест уїк-енд»), який дав путівку в життя багатьом молодим митцям екрана не лише з українських творчих інститутів, але й із-за кордону. Зокрема, студентів Всеросійського державного університету кінематографії (ВДК) ім. С.А. Герасимова, Санкт-Петербурзького інституту театру, музики і кіно, Білоруської академії мис-

театр, Театрального інституту ім. Шота Руставелі, Вільнюської кіношколи (Литва) тощо.

Будучи завідувачем кафедри телевізійної режисури Інституту кіно і телебачення Київського національного університету культури і мистецтв, Юрій Терещенко шукав шляхи популяризації цього навчального закладу: «З першого ж року роботи стало зрозуміло: досягти того, щоб нас помітили на тлі таких вузів з традиціями, як ВДІК або ж КДІТМ, досить складно. Тоді з метою довести, хто ми є, виникла думка започаткувати фестиваль, про який я давно мріяв. Якимось ми з Олександром Роднянським, їдучи до Санкт-Петербурга на кінофестиваль «Послання до людини», дискутували, чому їх не має в невеличких містах, а в нас такі події прикутні переважно до міст-велетнів. У результаті з'явилась ідея: а чому б не зробити фестиваль, скажімо, у Фастові, і назвати його FAST-FEST? Пізніше ідею підтримав Сергій Тримбач, котрий тоді щойно прийшов працювати до кіноархіву – Національного центру Довженка. Так народився спочатку дуже маленький фестиваль, на який першого року було запрошено 4 кіношколи. І хоча відбувався фест не у Фастові, а поруч з ним, проте FAST у назві було збережено, уже не як територіально-географічну ознаку, а задля визначення формули фестивалю коротких фільмів. У травні 2003 року FAST-FEST Weekend відбудеться в'яте, він уже широко відомий у студентських колах. До нас залюбки їдуть, цінуючи розкуту атмосферу, об'єктивність журі та концептуальність фестивальної формули. Відсутність селекційної комісії робить фестиваль демократичним: кожна кіношкола представляє годинну програму робіт останнього року, сформовану на свій розсуд – про рівень кіношколи, так само, як про особисті перемоги та поразки кожного учасника програми, відверто свідчить екран. Фестиваль пленерний, тобто три дні просто неба молодь знайомиться, танцює, спілкується і дивиться «молоде» кіно. Ця атмосфера принципово відмінна від шанованого МКФ «Молодість», який дедалі стає все респектабельнішим. Зрештою, і фестиваль ВДІКу вже загубив молодечий запал і не дуже цікавий для самих студентів. А безпосередність атмосфери студентського «Прологу», на мій погляд, дещо обмежують стіни Будинку кіно...» [7, с. 46].

Від 18 до 21 вересня 1998 року в Ірпені Київської області відбувся перший міжнародний кіно-відео-артфестиваль «Fast-Fest Weekend» («Фаст-фест уїк-енд»), на якому друга премію в номінації режисури отримав студент першої майстерні Ю.М. Терещенка Артем Сенчило з документальною стрічкою «Лист до щасливого солдата» (Україна, «Ольга-Відео», 1998).

II Міжнародний студентський відео-артфестиваль «Fast-Fest Weekend» («Фаст-Фест Уікенд») пройшов у м. Ірпені на базі відпочинку ім. Ю. Гагаріна з 1 по 3 жовтня 1999 року [5]. На ньому путівку до Парижу від ректора КНУКіМ М.М. Поплавського за найбільш «ульотний» фільм «Риси обличчя» отримав студент другої майстерні Ю.М. Терещенка Юрій Морозов. Після закінчення фестивалю Юрій Михайлович Терещенко ділився власними враженнями з кореспондентом газети «Факти» Наталією Заєць: «В этом году мы попытались собрать разные кино- и театральные школы и надеемся к следующему фестивалю расширить их круг. Мы получили уникальную возможность посмотреть, что делают другие, и сравнить это с работами наших студентов. К фильмам студентов КНУКіИ многие относились несколько предвзято, но лишь до тех пор, пока не увидели их. Экран – вещь упрямая. Он красноречивее всех слов» [6].

Від 29 вересня до 2 жовтня 2000 року відбувся III Міжнародний студентський фестиваль аудіовізуальних мистецтв «Fast-Fest Weekend» («Фаст-фест уїк-енд»), який був уже значно потужнішим: «Состоявшийся в начале октябре студенческий фестиваль «Фаст-фест уик-энд» во главе с его президентом – режиссером Юрием Терещенко собрал фильмы из стран не только ближнего, но и дальнего зарубежья. Здесь были представлены картины студентов киношкол Украины, России, Грузии, Литвы, Беларуси, Венгрии. Кроме того, зрители смогли увидеть ретроспективу фильмов-призеров международного фестиваля аудиовизуальных искусств «Mediawave» (Венгрия) эксклюзивную программу призеров фестиваля рекламы («Золотые львы-2000» в Каннах)» [19].

У статті «Розовый скворец – студентам разных стран», присвяченій Міжнародному студентському фестивалю аудіовізуальних мистецтв «Fast-Fest Weekend» («Фаст-фест уїк-енд»), зазначалося: «В этом году уже в третий раз организаторам телефорума удалось реализовать на практике механизм постоянного сотрудничества, обмена творческим опытом студентов и педагогов школ кино и телевидения, академий культуры всего мира. Концепция фестиваля заложена в самом названии «FAST-FEST WEEKEND». Дословный перевод с английского звучит так – «Краткий фестиваль во время отдыха с субботы до понедельника». Точное, лаконичное и ритмичное, оно передает образ жизни современной творческой молодежи» [13].

Найкращим експериментальним фільмом цього фестивалю стала робота учня Ю.М. Терещенка Юрія Морозова «Поштова листівка», у якому розповідалося «про нав'язливі спогади юної дівчини» [14].

Кореспондент «Політики і культури» Світлана Поваляєва високо оцінювала стрічку учня Юрія Терещенка: «Найкращим експериментальним фільмом стала потужна робота режисера Юрія Морозова й оператора Юрія Чайки «Поштова листівка». Цей гарно вибудований артовий, за стилем схожий на минулорічну роботу «Риси обличчя» фільм забрав рік праці (майстерня Юрія Терещенка, кафедра телережисери Університету культури і мистецтв)» [10].

Враження про програму білоруської кіношколи на четвертому фестивалі описав у газеті «Дзеркало тижня» відомий український кінознавець Сергій Тримбач: «Второй год подряд приятно поражали гости из Минска, студенты кинофакультета Белорусской академии искусств. К фестивалю они подошли со всей серьезностью, подготовив программу, тщательно продуманную по композиции, смонтированную и поданную. В ней органично смотрелись рекламные ролики (к примеру, «Хочешь ее телефончик?», где смазливая девица оказывалась презентантом «мобилковой» компании; очень хорошо придумано, да еще с редким для этого жанра юмором), клипы и вполне серьезные фильмы. Скажем, «Бокал вина» (М. Субботин и оператор В. Потеев), признанный лучшим на фестивале. Авторы лишний раз доказали, что сегодняшние молодые успешно осваивают возможности современной видеотехники, способной конкурировать с большим кинематографом по качеству изображения, прихотливости и тонкости подачи фактуры, поэтической трансформации материала в целом» [16].

Після четвертого фестивалю Ю.М. Терещенко розповідав кореспонденту газети «Сьогодні» Галині Видовій: «Четыре года назад, когда мы еще были в «коротких шатнишках» и даже не имели достаточного количества своих фильмов, набрались наглости и организовали международный студенческий фестиваль «Фаст-фест уик-енд». На первый мы пригласили белорусский институт (уже 20 лет выпускающий специалистов), вгиковцев, а также наш театральный (с более чем 30-летним стажем), а сами показали работы третьекурсников, снятые на всего лишь двух полубытовых камерах. Конечно, мы тогда выглядели убого на фоне этих «монстров». Но уже на четвертом фестивале международное жури единогласно присудило нам Гран-при за лучшую программу. И сегодня мы имеем уже более 30 международных призов и дипломов. Последний пока в рамках «Моло-

дости» вызвал особенный интерес: мы приглашены с программой этих фильмов на фестивали в Роттердам, Карловы-Вары, Берлин, Францию. И вот на днях мне передали, что на шестом Евразийском телефоруме (Москва) работа нашего выпускника Дениса Роднянского «Учитель пения» победила в номинации «короткометражный фильм» [2].

На жаль, у подальшому, через фінансові проблеми, кінопедагогічне дітище Ю.М. Терещенка, Міжнародний студентський фестиваль аудіовізуальних мистецтв «Fast-Fest Weekend» («Фаст-фест уїк-енд») припинив свою роботу.

Незважаючи на це, Терещенко ініціював щорічні покази робіт студентів Інституту кіно і телебачення КНУКіМ в Синьому залі Будинку кіно та на інших фестивалях. Так, наприклад, 2003 року на Міжнародному кінофестивалі «Молодість» була представлена тригодинна відеопрограма студентів цього ВНЗ. Після показу Юрій Терещенко розповідав Галині Видовій про зусилля щодо залучення представників каналів на ці перегляди: «На свой показ руководителям всех телеканалов и киностудий мы отнесли персональные приглашения с надписью «Будем знакомы!» (приходите, смотрите: есть молодой здоровый организм, который выпускает профессионалов). И, к нашему глубокому сожалению, ни один из них так и не пришел на нашу встречу. Может быть, у них все так хорошо в их «датском королевстве», и молодые талантливые люди им совершенно не нужны? А недавно на только что прошедшем пленуме Союза кинематографистов я выступил, полемизируя с новым директором студии им. Довженко Виктором Приходько, и он в ответ предложил конкретную помощь: студия готова за свои деньги приглашать ведущих специалистов из России, Голландии, Польши для проведения мастер-классов. А я ему самому недавно предлагал (тогда он еще не был директором студии) читать курс продюсирования. Виктор спросил: «А зачем?» И тут же обвиняет наших студентов с газетных страниц, что они неграмотные и работы у них не интересные. Но педагогическая деятельность всегда была подобна миссионерской. И если мы хотим, чтобы наше телевидение и его новая генерация вызывала уважение, чтобы они производили хороший профессиональный продукт, для этого необходимо внимание руководителей студий и каналов к студентам. От них нельзя отмахиваться, к ним нужно проявлять внимание» [2].

Наприкінці дев'яностих – першій половині нульових Ю.М. Терещенко був завідувачем кафедри режисури в КНУКіМ, тому як продюсер у кіно запрошував режисерів до виховання студентів у цьому навчальному за-

кладі. За його словами, інколи бувало, що режисер талановитий, з чудовими картинами, а кінопедагог ніякий. Буває ж навпаки, коли нецікаві фільми, сірий режисер, проте виявляється гарним кінопедагогом з широким спектром сприйняття різних студентських індивідуальностей. Такий стан речей часто викликав здивування.

Тому викладацька діяльність – це насамперед навчання, досягнення ремесла, якихось нових істин. І цим воно, скоріш за все, і цікаве. Для Терещенка кінопедагогічна діяльність перетворилася на професію, а кінематограф у хобі. Рідкісні кінопроекти, які він робить, потрібні для підтримання майстром професії. За це жити не можна, проте це дуже важлива річ для внутрішнього відчуття кінорежисера-педагога – я можу навчати. Це дає майстру сили і, передусім, право давати або не давати студенту право на постановку фільму. Для цього викладачу потрібне внутрішнє відчуття правоти. Під час такої бесіди студента потрібно переконати. Він повинен піти з кабінету не з відчуттям «зарубали», а з відчуттям «десь не дотиснув, не допрацював» і принести новий сценарій.

У В.П. Небери це було радикальніше, жорсткіше, але Ю.М. Терещенко розумів, що учня не потрібно доводити до напівпритомного стану, коли летіли шматки його фільму в корзину. Однак, з другого боку, це правило «стеж за рукою» – надзвичайно ефективно в кінопедагогічній системі.

Майстер обов'язково повинен не лише сказати «Ні, це не так!», але й показати, як потрібно зробити. Хай це буде по-іншому. На одному матеріалі зробити два фільми – один зроблений учнем, а другий майстром – це урок.

Останнім часом, як зізнавався Юрій Терещенко Ірині Зубавіній, в його житті відбулась певна переоцінка життєвих орієнтирів: «Те, що раніше для мене було основною професією (маю на увазі кінорежисуру, зйомки фільмів) сьогодні перетворилось на «захоплення» – улюблений спосіб проведення часу (до речі, дуже дороге «захоплення» – моя педагогічна діяльність – вже основний рід занять. А розпочалося переосмислення 1992 року, коли Олександр Коваль запросив мене другим педагогом на свій курс. А тепер у мене вже ж два випуски за плечима. Викладацька робота мені відверто подобається і, маю надію, вдається» [7, с. 45].

Випустивши в 2002 році другу власну майстерню (першу – у КНУКіМ), Ю.М. Терещенко набрав третю майстерню телевізійних режисерів (2002–2007), до складу якої входили: Фоміних Люся – режисер на каналі СТБ; Шевчук Євгеній – режисер на каналі СТБ; Кузнецов Михайло – режисер на каналі СТБ, фотограф; Курганов Дмитро – режисер на каналах «1+1» і

ТЕТ; Коваленко Євгеній – режисер на каналі СТБ; Діанова Аліна – режисер на власному постпродакшені; Колендо Анастасія – режисер на каналі СТБ; Черна Олена – режисер, керівник проекту на каналі СТБ; Пелін Андрій – підприємець; Озерянський Сергій – кліпмейкер, літератор; Орехова Ольга – режисер ігрового кіно, закінчила Вищі режисерські курси в Москві; Якуба Роман – у 2006 році покінчив життя самогубством.

Ю.М. Терещенка дивує, що багато студентів приходить до нього на навчання з «шорами» на очах. Ще дивнішим є той факт, що чим молодший режисер, тим старомодніше, не сучасніше, не новаторське, коструба-те в нього кіно. Водночас, чим старшим він стає, тим більше з'являється в нього внутрішньої свободи, розширюється кругозір, фільми стають розко-ванішими, рухливішими, емоційнішими.

Тому від робіт молодих режисерів Ю. Терещенко очікує більшої свіжості, проте здебільшого йде «батьківське» кіно. Це відбувається може тому, що студенти спочатку йдуть «слід у слід» і намагаються зробити як правильно робили інші, а вже потім набувають власного відчуття режисе-ра, інтуїцію, азарт і кураж. Тоді, за образним визначенням Терещенка, зникає стан, коли «крок уліво, крок управо – розстріл». Зникає стан, коли студент стежить за примітивно-банальними речами: герой вийшов з дому, тепер потрібно показати як він ішов до наступного будинку, інакше не бу-де зрозуміло, як він дійшов туди.

На основі вищевикладеного Ю.М. Терещенко наводить думку деяких кінорежисерів-педагогів, які вважають, що було б краще, якби студе-нти, як то кажуть, «спускалися з гір»: взагалі не бачили кіно. У такому ви-падку їхні фільми вирізняються власним стилем.

У кінопедагогіці, вважає Ю.М. Терещенко, правил немає ніяких, то-му досі не написаний підручник з режисури. Скільки величних умів тео-ретичної думки і режисерів-практиків не намагались узагальнити теорети-чний досвід – Ейзенштейн, Кулешов, Пудовкін, Довженко, Дзига Вертов, не намагались це зробити – підручника досі немає. Є тільки посібники.

Саме тому він з колегами намагався написати таку книжку, у якій будуть розглядатися питання від ремесла до світобачення. Проте, як за-уважає Терещенко, його теж не можна назвати підручником з режисури – точнішим буде визначити його як роздуми з питань режисури: монтажу, сценарію тощо. Для студента важливо мати такий підручник під рукою [15].

Ю.М. Терещенко є співавтором навчального посібника «Режисура. Морфологія та синтаксис екранних мистецтв» [20], який був написаний

з кінорежисером-педагогом, випускником першої майстерні В.П. Небери (1967), доцентом кафедри режисури Інституту кіно і телебачення КНУ-КіМ, членом Національної спілки кінематографістів України, заслуженим діячем мистецтв України (2002) Георгієм Яковичем Шклярєвським (нар. 6.12.1937 у Вінниці), який за понад двадцять років роботи на студії «Укркінохроніка» (1967–1998) зняв понад сімдесят фільмів і кіножурналів, серед яких «Ефект творчості» (1977), «Слово про хліб» (1978; диплом і перша премія VI Всесоюзного кінофестивалю сільськогосподарських фільмів у Новосибірську, 1978; диплом XII Всесоюзного кінофестивалю в Ашхабаді, 1979), «Мі-кро-фон!» (1989, співавт. сцен.; приз ФІПРЕССІ в Оберхаузені, 1989; головний приз у Фрайбурзі, 1990; диплом кінофестивалю, Швеція), «Тінь саркофагу» (1989, приз німецьких профспілок в Оберхаузені, 1990), «Чорнобиль – роки і долі» (1996, авт. сцен.), «Зона – десять років відчуження» (1996, головний приз Міжнародного кінофестивалю «Бархатний сезон») та ін.

Ю.М. Терещенко вважає, що С.М. Ейзенштейн писав свої теоретичні праці настільки концептуально, що молодому режисеру це іноді може здатися нецікавим, а книжка А.А. Тарковського «Закарбований час» («Запечатленное время») потрібніша сучасному студенту. Оскільки вона вийшла наприкінці його життя, її можна вважати Біблією кінематографа, світоглядним поглядом деміурга на кінопроцес.

На питання автора дослідження, хто йому ближче за духом – О.П. Довженко чи Л.В. Кулешов, Ю.М. Терещенко відповів, що Кулешов. Його аргументами було те, що Довженко – митець, а Кулешов – ремісник. Навчити можна тільки ремесла, творчості навчити не можливо. Мистецтво – це талант від Бога. Не можна людину навчити писати вірші, проте можна навчити віршоскладання. Можна розповісти, що є різні поетичні форми – «ямб», «хорей», проте не можна примусити душу студента співати. Те ж саме в кінематографі. Тому можна вчити ремесла, а чи є людина митцем, чи ні, відкриється в ньому ці канали, які зашлаковані, якщо цим не займатися. Чи зможе людина творити – цього ніхто не знає.

Терещенко зауважує, що йому були завжди цікаві практичні поради режисерів того чи іншого напрямку, а не високопарні роздуми про життя і смерть, серед них і патетичність Довженка. На думку Ю. Терещенка, патетичність притаманна ментальності українського народу, але довженківський стиль «митці, приготуйте найсвітліші фарби...» нині не сучасний, як і метафоричний монтаж.

Попрацювавши десять років в Інституті кіно і телебачення КНУКіМ, випустивши дві майстерні режисерів телебачення, Ю.М. Терещенко вирішив закінчити педагогічну діяльність у цьому навчальному закладі.

Можливо тому 2007 року Юрій Михайлович Терещенко розробляв проект нової для України кіношколи для людей з вищою освітою – «Вищі режисерські курси екранних мистецтв», про що розповідав кореспондентці «України молоді» Ользі Жук у красномовній статті «Подайте на рятування кіноіндустрії»: «На курси зможуть вступати люди з будь-якою вищою освітою, які люблять кіно. Ось, наприклад, ви приходите до мене. У вас диплом магістра журналістики. Кажете: «Я хочу знімати кіно, але не знаю, що можу робити – писати сценарії, монтувати, бути оператором, режисером, а може, актрисою. Але я люблю кіно і хочу його творити». І немає на те ради. Ви його творитимете. Перший рік курс із тридцяти неофітів, який розіб'ємо по п'ять студентів на шість груп, почергово пробуватимуть себе в різних іпостасях. За рік вони мають зробити по чотири роботи операторських, режисерських, акторських. За цей час навчатися користуватися цифровими камерами, монтажною лінійкою, світлом, засвоюють теорію акторської і режисерської майстерності. Давати майстер-класи приїжджатимуть світові знаменитості кіноіндустрії. Я вже говорив про це з Еміром Кустуріцою. Він згодний десять днів попрацювати з нашими студентами за мінімальний гонорар. Про свої таємниці розказуватиме також Вім Вендерс та інші.

На другий рік студенти разом із професійними викладачами аналізуватимуть, що чие. Хтось хотів бути оператором, а виявилось, що він прекрасно пише сценарії, хтось думав бути режисером, але він народився, щоб робити розкадровку. А далі формуються майстерні і починається суцільна практика, шліфування свого таланту. Через два роки я випущу 30 талановитих, креативних кіношників, які отримуватимуть нагороди на міжнародних кінофестивалях, кіно яких дивитимуться в усіх кінотеатрах» [3].

Ю.М. Терещенко уточнює, яких засад режисерської майстерності він хотів би навчити своїх майбутніх учнів: «Із кафе виходить дівчина. Перед нею стоїть літній чоловік, який одним порухом руки відриває собі вуха. Це потім ми розуміємо, що той чоловік – інвалід, якому приліпили муляж. За яких обставин він втратив вуха, глядача не цікавить. Головне, яке сильне враження справляє з екрана ця нетипова ситуація. Таке кіно в Україні не вчать знімати. Про нього не говорять в університетах екранного мистецтва. Його знімає геніальний бразильський режисер Алехандро Ходорковський. У нього взагалі зустрічаються неймовірні кадри. Наведу ще один

приклад. Іде вулицею високий чоловік без рук, а на його плечах сидить карлик без ніг. Або про війну. На полі битви через вибух бомби головному герою відриває обидві ноги. Він, скривлений, повзе по полю. Моторошно, правда? А режисер досяг такого ефекту банальним трюком – запросив на роль звичайного інваліда без ніг... Ми цього не помічаємо. Ситуація з протезами обігрується заради правдивого кадру про криваву війну. Таке кіно треба вчити знімати, але цього нереально навчити в існуючих університетах» [3].

Кошторис цього кінопедагогічного проекту «Вищі режисерські курси екранних мистецтв» вартував двісті тисяч доларів, проте вже більше п'яти років він не знайшов ані серед державних чиновників, ані приватних підприємців, які б хотіли вкладати гроші у виховання молодих митців екрана, незважаючи навіть на те, що Ю.М. Терещенко мав чітко розроблений план цього навчального закладу: Вищі режисерські курси екранних мистецтв коштуватимуть три тисячі доларів на рік. За ці гроші можна буде запрошувати творців кіно і платити заробітну плату постійному викладацькому штату. А двісті тисяч потрібно, щоб орендувати невелике, але за тишне приміщення, облаштувати аудиторії, придбати апаратуру. Це не бізнес-проект, на якому можна нажитися, швидше, благодійна справа, щоб нарешті про наше кіно заговорили у світі» [3].

Своїх майбутніх учнів з Вищих режисерських курсів екранних мистецтв Ю.М. Терещенко хотів би бачити освіченими людьми. «Вчитися знімати кіно мають освічені люди. Тому свої курси я розробив для людей з вищою освітою», – коментує навчання на факультеті екранних мистецтв у «вишах» Терещенко. – Цих молодих людей ще можна напоумити і навчити їх знімати справжнє кіно. Але як? Коли поряд із тобою працює стара гвардія, яка не хоче ніяких нововведень, свіжі ідеї не сприймає, працює за стандартами, пропозиції щодо оновлення навчальної системи ігнорує. То про яке кіно може йтися? Я знаю, як працюють у європейських кіношколах і в Московській міжнародній. Знаю, що вони за навчання платять дорого. В Україні за навчання викидають зараз значно більше, але навіть половини тих знань, які можна отримати за кордоном, тут не мають. І в цьому винні не молоді люди, а викладачі, які відправляють недозрілі таланти на телебачення, де останні гинуть від сірості» [3].

Проте через різні причини, насамперед фінансові, цей проект не був втілений у життя. З вересня 2008 року Ю.М. Терещенко працює на кафедрі режисури телебачення Інституту екранних мистецтв КНУТКТ ім. І.К. Карпенка-Карого та очолює заочне відділення цього ж таки вузу.

2008 року Ю.М. Терещенко набрав четверту власну майстерню телевізійних режисерів (бакалаврів): Дрюченко Дар'я, Максимчук Анастасія, Батицький Руслан, Пономарьова Марія, Боровинський Валерій, Сотниченко Пилип (Філіп), Данилова Христина, Стаховська Дар'я, Бровченко Олеся, Кляцкін Костянтин.

Проте при наборі нової майстерні Юрієм Терещенком були відмічені тривожні симптоми: «Зараз набираю курс у Карпенка-Карого. Мене аж страх бере від необізнаності абітурієнтів. Вони кажуть, що їхній улюблений фільм «Земля» Олександра Довженка. Це нереально для молодої людини, хіба що вона – геній. Або на питання про улюблену книжку відповідають – «Майстер і Маргарита» Михайла Булгакова. А про те, де відбуваються події роману, хто такий Булгаков, не знають нічогосінько. І це страшно. Вони не вміють думати, відповідають заготовленими фразами, які почули від учителів у школі. А вчитися знімати кіно мають освічені люди» [3].

2008 року Юрій Терещенко активно розробляв проект «Києве, я люблю тебе. Поцілунок перший», про що розповідала журналістка «України молодой» Ольга Жук: «Зараз триває конкурс сценаріїв, надійшло 15, два з них я вже відібрав. Один буде знятий у стилістиці німого кіно з титрами, в іншому – дія відбуватиметься в таксі. Якщо буде еротика, я не відкидати-му її. Головне, щоб це було талановито. Київ не має бути цнотливим, інакше нас у світі не зрозуміють. Зніматимемо у вересні-жовтні, коли в місті найкраще кінематографічне освітлення. Запланував шість українських і чотири іноземних режисери, кожна робота триватиме по два-три дні. Так що до весни проект буде готовий, і ми будемо подавати на Канський кінофестиваль.

Якщо все піде, як планувалося, то буде і другий, і десятий цьомцьом. Мені пропонували скористатися відомою продюсерською формулою, щоб знімали відомі імена на кшталт Романа Балаяна і Кіри Муратової, мовляв, тоді проект гарантовано матиме успіх і гроші швидко знайдуть. А я хочу, щоб нарешті «прорвалися» молоді режисери зі свіжими ідеями, пішли з телебачення і повернулися з Європи» [4].

На жаль, цей проект не був реалізований. Проте Ю.М. Терещенко не збирався опускати руки.

В одному з інтерв'ю, присвяченому кінопедагогіці, Ю.М. Терещенко визначив відмінності студентів доби його молодості та молодих митців, які нині приходять навчатись екранних мистецтв: «Главное отличие – в том, что мы все-таки были романтиками и знали, что, закончив институт,

обязательно придем на студию. Там ты будешь делать две-три картины в год, и это будет безбедное существование. А если повезет и ты сделаешь хорошее кино, то получишь какой-то приз на фестивале и поедешь по миру. В результате, жизнь состоится. А нынешнее поколение хочет все сегодня и сейчас. И в век тотального дилетантства сам себе отвечаешь на вопрос: «А почему нет?» Вот, например, приходит к вам абитуриент и гордо говорит: «Я главный режиссер такого-то канала». «А где вы учились?» – спрашивают его. «Я – закончил медучилище...»

Мы высоко «задираем планку для своих ребят: в результате чего в течение пяти лет они делают десять видеоработ во всех возможных жанрах. Наши выпускники выходят во всеоружии, и дальше уже только от них зависит их собственная судьба» [2].

Тому студенти Ю.М. Терещенка багато знімали. Наведемо список їхніх перших короткометражок з другого курсу 2009–2010 н. р.: Костянтин Кляцкін «Задзеркалля» (3 хв. 27 с); Дар'я Дрюченко «No comments» (2 хв. 22 с) та «Парад» (9 хв. 37 с); Дар'я Стаховська «Вауеристи» (3 хв. 55 с); Валерій Боровинський «Птах» (3 хв. 41 с.) та «Подив» (3 хв. 52 с.); Анастасія Максимчук «Втеча» (3 хв. 34 с) та «Ва-банк» (7 хв. 22 с); Руслан Батицький «Летаргія» (5 хв. 43 с) та «Судний день. Передчуття» (4 хв. 21 с); Леся Бровченко «Дім з химерами» (5 хв. 56 с), «Сон» (6 хв. 00 с) та «Урок» (6 хв. 18 с); Христина Данилова «Колесо» (4 хв. 09 с) та «Вірю» (3 хв. 18 с); Марія Пономарьова «Без коментарів» (2 хв. 13 с), «Діагноз» (3 хв. 44 с) та «Мамо. Мамочко» (4 хв. 16 с); Філіп Сотниченко «Вернисаж» (5 хв. 03 с) і «Тризна» (7 хв. 44 с) тощо.

З курсових робіт можна зазначити короткометражний ігровий фільм Костянтина Кляцкіна «Добрий день, Дідусь Мороз» (10 хв. 42 с), Валерія Боровинського «Mad about you» (4 хв. 31 с.) тощо.

2012 року студенти майстерні Ю.М. Терещенка захистилися випускними кваліфікаційними (бакалаврськими роботами): Руслан Батицький «Очерет» (20 хв. 40 с); Христина Данилова «Дуже вільний» (16 хв. 49 с); Дар'я Стаховська «Мої солодкі десять» (7 хв. 58 с); Анастасія Максимчук «Птах, що мовчав» (12 хв. 56 с) та «Змішувач» (9 хв. 53 с); Валерій Боровинський «Пропозиція» (11 хв. 34 с.) та «Гість» (14 хв. 23 с.); Марія Пономарьова «Своє щастя» (15 хв. 48 с) та «Map of problematique» (5 хв. 05 с); Костянтин Кляцкін «Симулякр» (17 хв. 17 с); Філіп Сотниченко «Обійми» (26 хв. 03 с); Марія Пономарьова «Ескімо» (12 хв. 35 с) і Дар'я Дрюченко «Мрія» (19 хв. 49 с); Леся (Олександра) Бровченко «Retro FM» (15 хв. 45 с.).

Нині більшість випускників-бакалаврів четвертої майстерні телережисерів (2008–2012) Ю.М. Терещенка продовжують навчання на спеціаліста: Дар'я Дрюченко, Анастасія Максимчук, Руслан Батицький, Марія Пономарьова, Христина Данилова, Костянтин Кляцкін.

Христина Данилова поєднує навчання з роботою режисером на каналі СТБ; Дар'я Стаховська працює режисером на постпродакшені; Пилип (Філіп) Сотниченко працює режисером; Олеся Бровченко – режисером і сценаристом; Валерій Боровинський працює режисером у США.

Лауреат премії ім. А. Тарковського за дипломний фільм «Очерет» Руслан Батицький при підтримці Держкіно України зняв фільм «Уроки української».

18–19 грудня 2012 року Національна академія мистецтв України провела творчу акцію «Мистецтво молодих-2012», на якій кафедра режисури телебачення Інституту екранних мистецтв Київського національного університету театру, кіно і театру ім. І.К. Карпенка-Карого представляла дипломні (бакалаврські) роботи студентів майстерні Ю.М. Терещенка 2012 року: короткометражний ігровий фільм Костянтина Кляцкіна «Симулякр» (17 хв. 17 с); короткометражний ігровий фільм Філіпа Сотниченка «Обійми» (26 хв. 03 с); короткометражний ігровий фільм Марії Пономарьової «Ескімо» (12 хв. 35 с) і короткометражний документальний фільм Дар'ї Дрюченко «Мрія» (19 хв. 49 с).

Улітку 2012 року, після випуску четвертої майстерні, Ю.М. Терещенко набрав в Інституті екранних мистецтв КНУТКТ ім. І.К. Карпенка-Карого п'яту майстерню телевізійних режисерів, до складу якої входять: Борисова Ганна, Катинський Юрій, Крисько Анастасія, Лисенко Анастасія, Лисун Ганна, Рогалевський Владислав, Семенченко Максим, Чернобай Аліна, Гольцберг Ганна, Жукова Вікторія, Ібрагім Алі, Іванець Ірина, Корж Ганна, Косинова Олена, Семін Антон, Хмелева Ася, Шабатура Варвара.

Юрій Терещенко знаходить нові шляхи в кінопедагогіці. Так, наприклад, у «Фейсбук» він відкрив проект під назвою «Майстерня Юрія Терещенка» (<https://www.facebook.com/MaYuTer>), на якому розміщені роботи самого майстра та два проекти «Телеальманах» учнів його першої майстерні; іспити з акторської майстерності, перші відеороботи, курсові, бакалаврські роботи двох останніх майстерень. Так, зокрема, іспит з акторської майстерності в II семестрі першого курсу (2012–2013 н. р.) телевізійних режисерів «Граємо Філдінга», який відбувся 18 червня 2013 року, був відзнятий, а потім і викладений в Інтернет в «Майстерню Ю.М. Терещенка».

Зазначимо, що іспит був досить тривалим – перша частина 54 хв. 18 с., друга частина – 1 год. 15 хв. 47 с.

Представлені на літню сесію I курсу фотофільми студентів за II семестр також були не просто показані викладачам кафедри, але й викладені в Інтернет. Також були представлені на розсуд користувачам Інтернету і режисерські роботи студентів, зроблені ними на III семестр 2013–2014 навчального року під багатозначною назвою «Від майданчика до Майдану. Власний досвід сценічного простору»:

1. У. Сароян «Гравці у пінг-понг» (11 хв. 27 с.). Режисерська робота Ганни Борисової. Ролі: Чоловік – Владислав Рогалевський, Жінка – Анастасія Лисенко.

2. М. Семенова «Вавілонська вежа» (13 хв. 55 с.). Режисерська робота Олени Косінової. Ролі: Саша – Аліна Чернобай, Христина – Хмельова Ася.

3. Ж.П. Сартр «За зачиненими дверима» (14 хв. 45 с.). Режисерська робота Асі Хмельової. Ролі: Інес – Анна Борисова, Естель – Анастасія Крисько, Гарсен – Антон Сьомій.

4. О. Вампілов «Полювання на качок» (9 хв. 17 с.). Режисерська робота Ганни Гольцберг. Ролі: Зілов – Юрій Катинський, Галина – Анна Лисун, Ірина – Ася Хмельова.

5. Л. Арбузов «Мій бідний Марат» (12 хв. 48 с.). Режисерська робота Анастасії Крисько. Ролі: Марат – Владислав Рогалевський, Ліка – Аліна Чернобай.

6. Т. Уільямс «Трамвай бажання» (13 хв. 59 с.). Режисерська робота Аліни Чернобай. Ролі: Бланш – Анастасія Лисенко, Стенлі – Антон Сьомін.

7. М. Коляда «Країна сліпих» (16 хв. 48 с.), Режисерська робота Юрія Катинського. Ролі: Мандрівник Нуньєз – Сьомій Антон, Дочка – Анна Корж, Мати – Вікторія Жукова.

8. Е. Іонеску «Стільці» (15 хв. 56 с.). Режисерська робота Вікторії Жукової. Ролі: Жінка – Анастасія Крисько, Чоловік – Юрій Катинський.

9. Т. Уільямс «Скляний звіринець» (14 хв. 16 с.). Режисерська робота Антона Сьоміна. Ролі: Аманда – Аліна Чернобай, Лора – Анна Лисун.

10. С. Беккет «В очікуванні Годо» (11 хв. 38 с.). Режисерська робота Владислава Рогалевського. Ролі: Естрагон – Анастасія Крисько, Володимир – Анастасія Лисенко, Хлопчик – Анна Корж.

11. О. Богаєв «Мар'їне поле» (8 хв. 27 с.). Режисерська робота Ганни Корж. Ролі: Маша – Олена Косінова, Серафима – Ася Хмельова, Іван – Влад Рогалевський Просковія – Анна Гольцберг.

12. С. Шальтяніс «Казка про Моніку» (17 хв. 59 с.). Режисерська робота Анастасії Лисенко. Ролі: Моніка – Вікторія Жукова, Роландас – Юрій Катинський, Юлюс – Антон Сьомій.

Напередодні шістдесятиріччя Юрій Михайлович Терещенко повен сил, тому сподіваємося на нові фільми, активну кінопедагогічну роботу, що винагороджується талановитими та вдячними учнями, які зможуть гідно продовжити справу свого вчителя, та, безперечно, позитивно завершеними експериментами в педагогіці екранних мистецтв.

Список використаних джерел

1. Ведущая «Завтрака с 1+1» Ева Корниловская – режиссер, монтажист и немного оператор: [ред. ст.] // Приватний архів Ю.М. Терещенка.

2. Видова, Г. От молодых нельзя отмахиваться – к ним нужно проявлять внимание / Г. Видова // Сегодня. – 2003. – 18 нояб.

3. Жук, О. Подайте на рятування кіноіндустрії / О. Жук // Україна молода. – 2008. – 14 серп.

4. Жук, О. Юрій Терещенко: Київ не має бути цнотливим, інакше нас у світі не зрозуміють / О. Жук // Україна молода. – 2008. – 24 липня.

5. Заяц, Н. Национальный университет культуры и искусств ищет молодые дарования / Н. Заяц // Факты. – 1999. – 23 сент.

6. Заяц, Н. Приз от газеты «Факты» на фестивале «Фаст-фест уик-энд» достался львовянам / Н. Заяц // Факты. – 1999. – 13 окт.

7. Зубавіна, І. Юрій Терещенко: «Песимістично ставлюся до українського кіномайбутнього» / І. Зубавіна // Кіноколо. – 2003. – № 17. – С. 42–47.

8. Кіно-відео 1996–1997. Анотований каталог. – Київ, 1999. – 232 с.

9. Мистецтво молодих – 2000: каталог дипломних робіт випускників КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого 1996–2000 / Академія мистецтв України; Національна спілка кінематографістів України; Міністерство культури і мистецтв України; КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого / упорядник І. Б. Зубавіна. – Київ : ВПП «Компас», 2000. – 84 с.

10. Поваляєва, С. Режиссура померла? Хай живе режиссура! / С. Поваляєва // Політика і культура. – 2000. – № 37 (72). – 10–16 жовтня. – С. 36.

11. Рогинская, М. Снимая свои сюжеты, студенты-киношники поджигают друг друга и заглядывают в пасть ползучим гадам / М. Рогинская // Факты. – 1999. – 24 марта.

12. Рожен Александр. Бизнесмен, художник, десантник – в общем, «теле-самурай» // Приватний архів Ю. М. Терещенка.
13. «Розовый скворец» – студентам разных стран: [ред. ст.] // День. – 2000. – 22 сент.
14. Силенко, А. Продюсер Стинга плакал над украинскими лампами / А. Силенко, О. Орлова // Приватний архів Ю. М. Терещенка.
15. Терещенко, Ю. М. Интерв'ю 21 травня 2001 року / Ю. М. Терещенко // Приватний архів автора.
16. Тримбач, С. Быстрый фестиваль с огнем и ветром / С. Тримбач // Зеркало недели. – 2001. – 20 окт.
17. Унгурян, О. Юрий Терещенко: «Врубай битлов!» / О. Унгурян // Независимость. – 1996. – 26 янв.
18. Фільми України 2005–2008. Анотований каталог. – Київ: Національна спілка кінематографістів України, Національний центр Олександра Довженка, 2008. – 287 с.
19. Ченцова, А. Состоялся III Международный студенческий фестиваль аудиовизуальных искусств «Фаст-фест уик-энд» / А. Ченцова // Телегид. – 2000. – № 44. – 30 октября – 5 ноября.
20. Шкляревський, Г. Режисура: Морфологія та синтаксис екранних мистецтв : навч. посіб. для вищ. навч. закл. : у 3 ч. / Г. Шкляревський, Ю. Терещенко. – Київ : Альма-Прес, 2004. – 320 с.